

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
А

Ш О Д У Н А В К А .

№ 10.

У Суботу 4. Марта

ДУХЪ ВРЕМЕНА ПРЕДЪ СУ- ДОМЪ РАЗУМА.

НАРОДНОСТЬ И ЂЗЫКЪ.

(Продуженіе.)

Народи, као велика, одъ природе и самогъ Бога изъ многи членова са преумѣтномъ простономъ састављена, поедина суштества, и као особите бытности, ясно су то увидели, да су они пропали, и да ће њиове особитости сасвимъ нестати, како они границе њѣне прекораче, и туђинству се придруже; зато се они садъ све већма, и са све ревњивіомъ брижљивосћу и боязливосћу у свое границе скупљаю, да бы себе одъ пропасти сачувати, да бы остати могли оно, што есу. — Но шта е онај правый, обштите припознатыи и несумљивый знакъ народности, кон међе и границе између народа сачињава? Ништа друго, него тзыкъ! —

Као годъ што е тзыкъ ова најдрагоцѣнии и најсавршеніи черта у животу човеческомъ, овај цвѣтъ човечности, кон најузвышеніи понатія и представљени нашегъ на подобіе Божіе сазданогъ духа, точно и ясно гласомъ изразити може, онај знакъ нашъ, коимъ се највећма одъ живине разликуемо, и кои е самъ достаточанъ, да се човекъ одъ свакогъ створенія овогъ свѣта точно разсазнати може, тако исто е тзыкъ и онај знакъ, оно свойство, по комъ се народъ одъ народа разликуе, и кое народъ чини! — Како народъ некакавъ у явномъ и домаћемъ животу своемъ тзыкъ народа другога говорити и употребљавати стане, већ е съ тимъ неодвратно и свой особитый значай или карактеръ изгубіо; већ е њѣгова народность нестала и у другу се прелила, и онъ е као народъ свою политичну вредность изгубіо и бити престао!

Но свако чувствујоће, а особито мыслеће суштество, одъ ничега се тако негрози, и ништа му не тако страшно и противно, као мысао, да ће сасвимъ пропасти, или да ће уништено бити; зато се то и народима никако замерити не сме, ако они свой тзыкъ, као вайтврђу заштиту и обрану њиовогъ политичногъ суштествованія и быћа храбро и одушевљено бране, држе и чуваю; — по овимъ е дакле начелама борба збогъ тзыка и народности здравомъ разуму сходно, што више и радостно появљѣѣ и теженѣ нашегъ времена.

Одма по свршеніи овогъ разяснивани оставямъ я дружтво и отадемъ, поредъ рѣке проодајући се, дома. Была е ладна, по ясна и пуна мѣсичине ноћъ; пуњ мѣсець угледао се е у таласима рѣке, кое е малый вѣтрићъ подизао, са сыйнимъ звѣздама, докъ е надъ површиномъ воде танка магла пливала, као вила, коя свое прозрачно тѣло у сребримъ водама потока у мѣсечини купа. — У мысли погружень, станемъ я на брегу рѣке, сматрајући ову очаравуюћу игру воде, вѣтрића и свѣлости. У мојој внутрепости на еданъ путь роди се мысао ова: гледай, како бледый и тихій мѣсець, кои толико иляда миля надъ нашомъ земљомъ лебди, ове сыйне звезде, одъ кои многе іоштъ ни најсмѣлии полеть ума природоизпытателя не достигао, и овај вѣтрићъ одъ истока, кои е одъ некудъ са брегова Хелеспонта овамо похитіо, премда су неизмѣримъ разстояніама одъ себе удалѣни, на овомъ мѣсту льпо састаю се и слажу, како се сложно сыграю као стари и добри другови; а човекъ заръ, макаръ да е и на различите народе разделѣѣѣ, да неима едну точку све-саединаваюћу; заръ само онъ да се на ограничене особности цѣпа, и све, што е изванъ овы да као неприятельско сматра? Не, то не-

сме никадъ и ни пошто бити! — Има ед-
на све люде саєдinjaвајућа точка, која се неса-
стои само у тавномъ чувству общегъ братим-
ства, него у ясномъ и снажномъ увѣреню томъ,
да за родъ човеческій найвећу вредность има
непрестанно напредуюће нравствено изображе-
нїе и постоянный, непоколебимый миръ. — Ово
су оне две узвышене цѣли, ка коима мы сви,
на сѣверу и югу, на истоку и западу, тежимо.
Но будући да е човекъ, у своје дѣланю и те-
женю ограниченъ на малый кругъ, преко кога
само изредни духови кадкадъ еданъ сыйный
зракъ бацити, а само найзнаменитїи упливъ и
дѣйство свое продужити могу, зато онъ и своя
теженя опредѣлити, нѣма извѣстный видъ да-
ти, и нѣи ясномъ меџомъ ограничити мора; онъ
дакле ради и послуе пре свега за свое сапле-
менике, онъ ради у своемъ народу, а у духу
свое народности. — У овомъ кругу цѣло нѣ-
гово теженъ пре свега мора на то управлѣно
бити, да га разумеду, што се само помоћу
общегъ средства саобщтєня, средствомъ эзы-
ка постићи може, зато онъ мора народный
эзыкъ обдѣлавати, нѣговъ напредакъ подпо-
магати, и нѣга до цвѣтаня и до важности до-
вести. —

(Конаць слѣдує.)

ЖУМБОРСКИ УСКОЦИ.

(Конаць.)

Ускоци по вери деле се на уніате „старо-
верце“ (староверцима тамо називлю све право-
славне) и на римляне; овы' нема више одъ 1800,
а оны' око 5200. Уніатски' нурїя' (парохїя') има
8, а римске 3. До 1678 год. сви су были чисти
православни, докъ нїе быо, приморанъ владика
Павао Зорчићъ, да пређе у Унію; мало доцнїе
морало е више Ускока' одрећи се вере свои'
отаца', и примити римскїй законъ. Сада уніати
стое подъ управомъ владике Крижевачкога, а
римокатолици подъ владикомъ Загребачкимъ.
У осталомъ макаръ што уніати називлю римокато-
лике бунѣвцима, а ови нѣи власима, живе
ипакъ меџу собомъ као прїатели, на и у
цркву безъ разлике иду; ама никадъ неће бу-
нѣваць узети в лаиню, нит' ће се вла оже-
нити бунѣвкомъ. Свєштєници римски труде
се да уселе у свое стадо мржню на уніате, али
имъ неиде за рукомъ. Уніати служе се у цркви
православнимъ црквенимъ кнїигама, називлюћи
писмо црквєно-глаголитичкимъ, а подъ ћирил-
скимъ разумеваю наше грађанскоє.

Извршуюћи обычне обреде христїанске, сме-
шали су Ускоци неке са стародавнимъ нехри-
стїанскимъ. Тани съ пролећа пре свега славе
Ускрєсъ (Вазамъ), па на тай данъ носе писа-
на яя на благословъ (на светило) у цр-
кву. После иде Ћурћєвъ данъ (свєтый
Ћураћъ). Обычай на овай данъ већ е по-
стао само игромъ дечїомъ. Дєца увїю ма кога
измеџу себе у саму зеленъ тако, да му се не-
види ни лица ни очїю, на главу му привезу
млого свилєны' пантлика' одъ разне боє (по-
везне корделе), па узъ то и црвену мараму
одострагу, те му нїзъ леѣа висї. Па га онда
друга двоїца воде — еданъ съ корпомъ (кошъ),
а другїй съ дугачкомъ подруг' сажня шип-
комъ, кою кадкадъ и навїте китомъ зелєни и
пантликама. Остали трче за нѣима. Чєта ова
предъ свакомъ кућомъ стає, те целой кући
сваку срећу жєли, и домаћину и домаћници, —
па онда чекаю да и' дариваю. Обычно имъ из-
носе што за ело. Ово дечїє полагаєнъ быва
свагда зоромъ у ютру. После се частє тимъ,
што су надобывали, ал' обычно изїћу иза села
на пусто какво место. — Одъ Дуова' починѣ
Колєдованѣ, и трає свако вече све до Ива-
ня дне. Предъ заодомъ сунца скупля се мла-
дежъ на какво брдо ил' клисуру, свагда на от-
вореномъ месту, па увативши коло, певаю пе-
сме одъ старїне, плєшу; заводе свакояке
сїгре, па опетъ певаю, — а старїи само слу-
шаю. Ноћу на Иванъданъ светкує се Купало
(крєсь). Юшъ на месєць дана' пре сваїй мо-
макъ приправля себи брезоваць, до два сажня
дугачакъ, лепъ, правъ, кои се зове бакля. У
вече скупє се момчадъ на уговореномъ месту
са своимъ бакляма, зажегу и' на єдномъ краю,
те иду съ нѣима око поля. Дотле и' други
већ чекаю на комъ месту, гди мора ватра го-
рєти, а то е обычно на брегу; наложивши ва-
тру, излазе онїма на сусрєтъ, што носє баклѣ,
па и' дочекую. Кадъ и ови доћу, онда се поч-
не певати, пуцати, плєсати, — и [тако целу ноћъ
трає; девойке певаю и плєшу, момци певаю и
пуцаю. У само свитанѣ текъ се разилазе, а
предъ што ће поћи, чимъ спазє прву руменъ
зоре, певаю песму — о Лади. — Предъ зиму
светкує се Овчараць. Овчари онда враћаю
стадо кући, сви обучени што ко лепше може,
и съ пушкама и пиштольїма, а момци неженѣ-
ни имаю за капама и венце одъ сламе и жута
лишѣа и гранчица одъ оморїке. Сїлазећи съ
гора' уставє се, певаю, пуцаю, па онда при-
слушкую небы л' чули милостна одзїва одъ Ви-

аа', за које држе да по горскимъ шумама живе, — па опетъ наново пуцаю. Кадъ дођу кући, а то и готова вечера чека, — и ту садъ веселъ постане обштимъ. — На Божићъ се пева у славу Божју. — На ново лето целиваю Ускоци еданъ другога, благодарехи узаймно на радостима прошле године.

И у свадбенимъ обичаима сачувало се гдишто изъ старине. — Предъ само венчанъ младожена съ дебелымъ кумомъ, съ два девера и млогимъ сватима, сви съ пушкама, иду на коньима по девојку, водећи коня и за ню. Она сасвимъ лице покривши марамама, и посадивши се на коня иде ездећ', а две јој дружице, па поредъ њи и една или две одличније жене, иду за њомъ пешнице у цркву. Изъ цркве опетъ иду сватови невести, па се ту садъ невеста мора сакрити, — а девери е траже; — шје се, еде се, али све безъ певаня и плесаня. На последку дае се кисељый купусъ: сви устану, родителѣ даю благословъ невести, често са сузѣма и запевкомъ, па е испрате до кућны' врата'. Запевку обузме грмљава пушак'. Кадъ се дође младожењиној кући, наново се пуца, и садъ текъ почне се свирати, певати, плесати. Доцније дође и мати невестица, или жена, која њѣно место заступа; и она се мора веселити. Целымъ веселѣмъ влада обычно дебелый кумъ, кога сви мораю слушати, а особито младожена. Пуцанъ и певанъ трае преко целе ноћи. Међу најважније обичае, кои се ту ноћ држе, спада ауканъ: невеста, дружице и друге јошъ девојке истрче у пољ, — подалъ одъ куће — те аучу дозивлюћи Вилу: цереканъ њѣно изъ шуме, или съ клисуре — есте рђавъ знакъ за невесту, тако да, кадъ бы се цереканъ по другій путъ чуло, онда е мати кући води као невенчану, те се веселъ промени у жалость: на невесту баце широко и дугачко бело покривало, па е са запевкомъ одводе. Она се песме шесть недѣла никоме показивати осимъ домаћи'. Но опетъ се све то може јошъ срећно свршити. Девери иду матери невестиной, па јој даю крвну заклетву „да ће бити њѣной кћери по Богу браћа, да ће е они бранити и чувати, и да е неће дати они никаквой несрећи.“ Съ деверима могу давати таку заклетву и сви неженѣни свати. — Свадбе се највише држе у Октобру.

Крштѣнъ свршуе се по обичаю цркве. Крштѣнима даю се имена изъ календара (Марко, Иво, Јанко, Бла, Анђелия, Марта и др.), па после се додае и презиме. До Марије Терезије крштѣтали су се већъ одрасли, но садъ е остављѣнъ тай обичай.

При саранъиваню мало има што особито. Надъ мртвацемъ запеваю плакалице. За сандукомъ девојчкимъ — мораю њи сви момци, кои су познати съ покойницомъ; а за сандукомъ момачкимъ опетъ све девојке. Задужнице бываю деветый, и четрдесетый данъ, па после на годину дана одъ смрти. На задужницама приповеда се о доброме, шта е покойникъ за живота чинио, особито ако се на войсци јунаштвома одликовао. Жалостны' альина неносе, само мати — која е сына изгубила — покрива си косе, и съ врата скида коларде.

Јошъ самъ приметіо (вели Г. Срезњевскій), да свака кућа има свога патрона. Данъ овога слави се на особитый начинъ. Собу окаде тамяномъ, а на сто' метну воштаницу. Сви посѣдаю за сто', те пию и пою „славу.“

Поредъ овы' обичая' може се споменути и обичай: кадъ войника оправляю на войску у землю далеку. Млади люди, кои остаю кодъ куће, испрате га певанѣмъ и пуцанѣмъ, а девојке и жене плачемъ. Сама мати мора бити весела при растанку са сыномъ.

Ускоци су сасвимъ сачували любавъ према своимъ песмама. Неможещъ наћи ни старца ни баке, кои бы се стидили песме певати, а ни детета одъ 8 — 9 година', кое и' небы знало најманъ десетакъ. Осимъ обичайны' свѣтачки', и женски' песама', знаду они много песама старински' о Краљвићу Марку, Релѣи, Вуку Бранковићу, Иви Сепянину, Јанку Сибилянину и др. — Те песме певаю Ускоци све по двое: еданъ паръ пева едну врсту, другій другу. Треба јошъ и то знати, да се те песме одъ старине и место свѣтачки' певаю по свимъ важниимъ свѣтковинама, као у сватови, на купалу и т. д.

Гайде (дуде) излазе изъ обичая. Одъ старински' свирала' остала е јошъ фрула (пишталѣка). Кои у ню свира, зове се пиштацъ и у свакомъ веселю онъ е првый.

Обычный плесъ есте коло (као рускій хороводъ). У той игри певаю се обычно песме одъ старине.

Съ рускога прево*)

Ђ. I. П. Б.

*) Ради болъ яснѣе овога саставка додаемъ овде и писмо ученога пѣговогъ сачинителя, кое е печатано у Деници Варшавској за 1843 год. откуда е и све ово извађено. Оно е овако: „Два пута самъ (у пролеће 1841) посетіо Жумборске Ускоке, еданъ путъ самъ — а другій путъ са незаборављнымъ Станиславомъ Осиповичемъ Вразомъ. Као путникъ издамека и на кратко време, управо као узгредъ, то самъ само побележити могао, што ми е у очи пало, и што самъ случайно разбрао. Мой дакле описъ овай може бити занимљивъ само као новостъ, а подробнига чекаемо одъ Врза, кои може поодити Ускоке сваке године, а занста и стара се да и' ближе позна, што они и заслужую. За сада као додагакъ може опису може наћи читатель: а) у Балвазора Krain, herausgegeben von E. Francisci. Leibach 1839, књига VI. стр. 292 и слѣд. књ. VII. с. 482 и сл. књ. XII. с. 17 и сл. — б) у књизи Панониуса: Illyrien und Dalmatien. Pest 1816. књ. I. стр. 18 и сл. — в) у Фрза: Vollständige Topographie der Karlstädter Militär-Gränze. Agram. 1835. стр. 374 и сл.“

КРИТИЧЕСКІЙ ПРЕГЛЕДЪ СТИХОТВОР-

WWW.UNILIB.RU НИ ПРОИЗВОДА Г. РАДИШИНА

РАДИШИНА.

(Продуженіе)

Я самъ имаю прилике одъ нѣки особа слушати, гди пѣсму ову хваломъ узносе и преузносе; но на пытанѣ мое, шта имъ се у нѣкой тако яко допада, не моглоше никаква одговора дати. Жалостанѣ примѣръ за свакогъ оногъ, кои при читаню разны писателя само празне рѣчи и накинѣна изражаваия жельно као риба на гротду воздухъ прогутава, безъ да му разумъ и найманѣгъ участія има! Я одъ мое стране, придржаваюћи се до садъ наведены правила, како ову, тако и све друге овой подобне пѣсме презиремъ, и да ми е у власти, све бы ий пламену на жертву предао, да се небы и други, невешти юштъ у избору, а склони у подражаваню, оваквымъ а и горымъ юштъ будалаштинама заразили. Я незнамъ, кога бы выше осуђивати требало, да л' сачинителя оваквы пѣсама, или онога, кои исте безъ свакогъ испита у кнѣигу прима и читательима, као грабљивый какавъ трговаць трулу робу за найболю, по скупе новце продае. Оваквы будалаштина мало да у којой кнѣизи или повременомъ листу нема, пакъ опетъ санямо, да смо и мы у просвѣти и кнѣижеству далеко дотерали. Колику су и какву ползу производи Г. Радишина роду принели, види се и одтудъ, што му се већ по гдикой пѣваць онако красно изъ гудура одзывлѣ. Лѣпа надежда за Србску будућность! Скоро ће слепо подражаванѣ Г. Радишина модомъ постати; скоро ће стихотворци овакве предмете свымъ остальымъ предпоставити; скоро ће жене свое, као Г. Радишина свою „црнооку белику,“ радіе него найлѣпше идеале, а женидбу свою много радіе него выспрене добродѣтели примѣре описивати. Почетакъ е овакогъ подражаваия већ учинѣнъ, и надати се е, да ревностный трудъ Г. Радишина у даванию примѣра и образца оваке красне поезіе и у будуће безплоданъ остати неће. Срамно е заиста, кадъ се человекъ, суетомъ занешенъ, до тога заборава, да съ найвећомъ слабосћу као съ найврстнѣимъ поносомъ предъ свѣтъ изиђе; да женидбу и лепоту жене свое предъ свѣ-

томъ хвалама узносе! Ево саме пѣсме нѣгове: пакъ нека читатели сами о нѣкой суде:

„Сійну съ неба итлено (Богиня лѣпоте)
Предъ двора ми спусти се,
Злаханъ завееъ расклони,
Исподъ нѣга праћну се
Црноока белика
Та красойка Марица
Право мен' у наруче.
Радостанъ е пригрли
Круву — Митру — прегоре.“

Та да е жена нѣгова лѣпотомъ саму Елену, виновницу паденія Троє, надвысила, опетъ іой само то едно обстоятелство никадъ права дало небы, предметомъ общтегъ читаня и спомена постати. Лѣпота женске особе само по себи никадъ у вештини стихотворства уважена имати неможе, ако іой выша каква идеа за основъ неслужи, или ако е добродѣтель неосіява. Ову погрѣшку види се, да се стихотвораць съ тымъ исправити трудіо, што ниже срцу нѣгове „црнооке белике“ свойство крина приписуе:

„Я овакой любовцы
Срце мое искрено,
Любвицомъ крашено,
У недарца метнуо;
Она мени нѣзио,
(Беть любе ми врагови!)
Ево данасъ за вазда,
Белымъ криномъ кнѣено
У сред' душе затнула.“

но съ тымъ се ни найманѣ ніе исправіо. Она, коя е тако слободна (да не ревнемъ безобразна), да се при првомъ погледу мужкой особи „правце у наруче праћне“ (праћнути се! заиста лѣпъ изражай!), по момъ мнѣнію неможе никадъ срце крину подобно имати. Но нека бы жена нѣгова и съ те стране похвале заслуживала, мора ли е онъ самъ похвальивати? Или ако су дражести нѣне и прелести до тога чувства му узвысила, те му е жао было, да одъ тудъ породившій се тако красный идеаль (!) у души нѣговой на угледъ другима непредстави, ніе ли то подъ другимъ именовъ быти могло? Но нѣму е собствена хвала, и хвала свега оногъ, што се нѣговымъ назвало, тако нуждомъ постала, да бы се готово безъ велике погрѣшке рећи могло, да му е она главно побућенѣ стихотворства.

(Конаць слѣдуе.)

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Издано и печатано у Правителственой Книгопечатни у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА